

# Entrevista a Josefina Caball

Xènia Raya Jiménez

Universitat Autònoma de Barcelona. Facultat de Traducció i d'Interpretació

08193 Bellaterra (Barcelona)

xeniarj20@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3495-6110



---

## Resum

Josefina Caball és traductora de l'anglès i professora de traducció a la Universitat Autònoma de Barcelona. Al llarg de la seva carrera professional ha traduït més de cent cinquanta obres al català. En aquesta entrevista, Josefina Caball ens parla de la seva carrera professional des d'un punt de vista personal, la qual cosa ens permetrà conèixer la seva formació, el mètode de traducció que segueix, les tasques complementàries que fa a banda de la traducció i la seva opinió respecte a qüestions fonamentals de la traducció.

**Paraules clau:** Josefina Caball; traducció catalana; traducció literària; història de la traducció; literatura

---

## Abstract. *Interview with Josefina Caball*

Josefina Caball is a translator of English and French and a translator professor at the Autonomous University of Barcelona. She has translated more than one hundred and fifty works into Catalan throughout her professional career. In the following interview, Josefina Caball talks about her professional career from a more personal point of view which will help to know better how she became a translator, the method she follows when translating, what else she does apart from translating and her opinion about essential aspects of translation.

**Keywords:** Josefina Caball; Catalan translation; literary translation; history of translation; literature

---

Josefina Caball és traductora de l'anglès des de l'any 1987. Des de ben jove ha tingut ben clar que la traducció i les llengües eren la seva passió i, quan era adolescent, amb un diccionari va començar a traduir perquè volia saber què deien les lletres dels seus cantants preferits. Pertany a les primeres generacions que van poder estudiar traducció a l'Escola de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona, la primera d'aquestes característiques de l'Estat espanyol. El 1987 va iniciar la seva trajectòria professional traduint llibres infantils i juvenils per a l'Editorial Molino i des d'aleshores no ha deixat mai de tra-

duir. Els primers anys va traslladar sobretot literatura infantil i juvenil: autors com Enid Blyton, Ann M. Martin o Michael Coleman i, més recentment, autors com Geraldine McCaughrean, Neil Gaiman o Philip Pullman. En el camp de la novel·la ha traduït, entre d'altres, obres de Richard Ford, Don DeLillo, Eudora Welty, Richard Yates o Tom Sharpe, i en el de l'assaig, autors com George Steiner, Zygmunt Bauman i Ngũgĩ. wa Thiong'o. Des de l'any 1999 combina la traducció amb la docència i és professora associada de la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona.

El 29 de gener del 2019 ens vam reunir al seu despatx de la Facultat de Traducció i d'Interpretació per fer aquesta entrevista. La seva senzillesa i professionalitat es van fer paleses des de les primeres preguntes. No és l'objectiu d'aquesta entrevista, però, parlar de les seves traduccions, sinó conèixer una mica més la persona. Comptem amb excel·lents professionals de traducció literària en llengua catalana, tot i que sovint desconeixem què amaguen darrere. Per aquest motiu, en aquestes pàgines, repassarem la seva trajectòria, i anirem més enllà de les obres que ha traduït per viatjar als seus inicis, descobrir algunes peripècies de la seva carrera professional i conèixer més a fons la seva manera de treballar.

### **Quins van ser els motius que et van impulsar a ser traductora?**

Des de sempre he tingut clar que era un camp que m'agradava. Recordo que a les classes de llatí de l'escola ja m'apassionava traduir. A més, quan era adolescent, volia saber què deien les lletres dels meus cantants preferits, la majoria dels quals cantaven en anglès, i a quinze i setze anys agafava un diccionari i començava a traduir pel meu compte cançons dels Beatles, de Bob Dylan o de Leonard Cohen; encara guardo aquelles primeres traduccions. D'altra banda, m'encanta llegir, i per a mi la traducció sempre ha anat lligada a la literatura. Pensava en els meus llibres preferits, com per exemple *Jude the Obscure*, de Tomas Hardy, i estava segura que allò s'havia de traduir, que s'havia de conèixer.

### **Quan vas començar a estudiar traducció a l'Escola Universitària de Traductors i d'Intèrprets ja havies traduït de manera professional?**

No vaig començar a estudiar traducció així que vaig acabar COU. En primer lloc, no coneixia l'existència de l'Escola Universitària de Traductors i Intèrprets (EUTI) i, a més a més, per raons personals, estava una mica desorientada i no volia anar a la universitat. Així que dels disset anys fins als vint-i-cinc vaig dedicar-me a estudiar llengües i a treballar, tot i que no eren feines relacionades amb la traducció, i també vaig viure una temporada a Anglaterra. Quan en vaig fer vint-i-cinc em vaig adonar que no podia dedicar-me tota la vida a fer feines esporàdiques i em vaig plantejar tornar a estudiar. Tenia clar que no volia fer filologia perquè no volia dedicar-me a l'ensenyament en un institut, sinó que volia traduir. Vaig sentir a parlar de l'EUTI i vaig optar per estudiar traducció. Des de sempre m'havien agradat molt les llengües. Ja havia fet francès al batxillerat i n'havia estudiat a l'Escola Oficial, i des dels disset anys que aprenia anglès pel meu

compte i en acadèmies. Pel que fa al meu primer encàrrec de traducció, no va arribar fins l'any 1987, just quan vaig tornar d'una estada a la capital de Carolina del Sud, als EUA, en un programa d'intercanvi que l'EUTI tenia amb la universitat d'aquell estat.

### **Va ser fàcil aprendre una nova llengua en comparació amb les oportunitats amb què comptem avui dia?**

Quan vaig començar a estudiar anglès tenia disset anys i ho feia en una acadèmia, però no era gens fàcil sentir parlar una persona nadiua, així que l'única opció era buscar la BBC a la ràdio. Jo m'aprenia les lletres de les cançons, però només les entenia a mitges; tot suposava un esforç més gran. En canvi, ara hi ha més oportunitats de sentir i parlar anglès. Gràcies a la televisió i a Internet es pot accedir a l'àudio original i això és una meravella. D'altra banda, pel que fa a la comunicació oral, tampoc no era tan fàcil. Avui dia hi ha molt més contacte entre les persones, hi ha més varietat de gent a tot arreu, i també hi ha més possibilitats per practicar la llengua. Fa uns anys tot això costava molt més.

### **Però era possible estudiar altres llengües més llunyanes?**

Cap al final dels anys vuitanta i principi dels noranta no hi havia tanta varietat de llengües al meu entorn. Jo vaig estudiar anglès a Manresa, i també hi vaig poder començar a estudiar rus, ja que des de sempre m'havia interessat molt la literatura russa i la centreeuropea. Però no va ser un curs oficial, sinó una iniciativa voluntària d'un professor manresà. Si volies estudiar altres idiomes menys comuns, t'havies de desplaçar a Barcelona.

### **Ets de les primeres generacions que vau poder estudiar traducció d'una manera professional i en un centre universitari. Quines competències vas aprendre durant la formació que et van ser útils per a la vida professional?**

Tant en la carrera de traducció com en qualsevol altra, una bona part del que aprens depèn de tu mateix, de les ganes que en tinguis. A banda d'això, he de dir que em van ajudar a adquirir una formació teòrica assignatures com lingüística, català o castellà. En les assignatures més pràctiques, com les de traducció, vam tenir professors amb molta experiència que sempre ens van insistir que el català de les nostres traduccions havia de lliscar bé, que no havia de ser encarcerat; ens van ensenyar a fiar-nos de la nostra intuïció lingüística, procurant que en la traducció no es traslluís el text original.

### **Com van ser els teus inicis en el camp de la traducció?**

Va ser tot ben bé de casualitat. Quan vaig acabar els estudis a l'EUTI, l'any 1986, vaig tenir l'oportunitat d'anar als Estats Units en un programa d'intercanvi que l'EUTI tenia amb la Universitat de Carolina del Sud. Just quan en vaig tornar,

gràcies a un conegut, vaig posar-me en contacte amb Luis Antonio del Molino, el director de l'Editorial Molino. Fins aleshores aquesta editorial havia traduït molt al castellà, però començava també a traduir al català, i van acceptar fer-me una prova de traducció. Els va agradar i des d'aquell moment vaig treballar per a ells durant uns quants anys traduint llibres infantils i juvenils d'autors com Enid Blyton i Ann M. Martin.

### **Ara és molt més senzill promocionar-nos gràcies a les xarxes socials, però com era possible fer-se un lloc en el mercat?**

Bàsicament s'aconseguia per mitjà de contactes i també per casualitat. Calia enviar molts currículums malgrat que sovint no rebies resposta, però era imprescindible moure't. També hi havia la possibilitat de proposar a les editorials la traducció de títols concrets, però normalment, si no hi havies tingut cap contacte previ, no servia de res.

### **Per tant, va ser difícil establir contacte amb les editorials?**

La veritat és que vaig tenir sort, perquè era molt difícil introduir-te en el món editorial. En primer lloc, s'ha d'admetre, era essencial conèixer gent. Jo no en coneixia perquè la meua família no era de Barcelona i no tenia coneguts en el món editorial. Afortunadament alguns professors ens van ajudar. Per exemple, el recordat Joan Fontcuberta ens va suggerir que anéssim a l'Editorial Barcanova perquè ens farien proves de traducció, i així també vaig fer algunes traduccions per a ells. D'una manera semblant vaig començar a treballar per a Columna.

### **I, pel que fa als editors, com ha estat la teua relació amb ells?**

Com ja he dit, vaig treballar molts anys per a l'Editorial Molino, amb el director de la qual tenia un tracte directe i respectuós. Quan treballes per a grans grups editorials que tenen diferents segells, depens de l'editor de taula, que és qui busca el traductor i amb qui tens tractes. Al llarg dels anys m'he trobat de tot. He tingut la sort de treballar amb persones que m'han tractat bé i han respectat els terminis de les traduccions, però també n'he trobat que no em tenien gaire en compte i que canviaven parts de la traducció sense consultar-m'ho o bé escurçaven els terminis de lliurament. També hi ha el problema que sovint canvien els editors de taula, cosa que fa que hi perdís el contacte. En canvi, això no passa amb les editorials petites, perquè hi ha una relació més propera i, sobretot, més respectuosa.

### **El primer encàrrec de traducció és difícil d'oblidar. Quin va ser el teu i com el vas afrontar?**

El primer encàrrec va ser un llibre que signaven Isaac i Janet Asimov. Era una novel·la que formava part d'una col·lecció juvenil protagonitzada per un robot. Estava nerviosa perquè era la primera traducció que seria publicada, i vaig fer

molts esborranys i moltes correccions, tenint en compte que aleshores s'havia d'escriure a màquina i no hi havia la possibilitat d'esborrar i tornar a començar com amb els ordinadors. Quan va sortir publicat el llibre, em va fer molta il·lusió.

### **Consideres que hi ha grans diferències lingüístiques entre les primeres traduccions i les més recents?**

Normalment no repasso les primeres traduccions, la veritat és que em fa un cert respecte. Però sí que hi faria modificacions. Tot canvia amb el pas del temps; jo mateixa tinc criteris sobre la traducció diferents i més clars que quan vaig començar. De tota manera, crec que puc dir que des de les primeres traduccions he intentat aconseguir naturalitat; recordo que demanava a persones properes que en llegissin algunes pàgines per veure si sonava bé el que traduïa.

### **Has pogut triar allò que volies traduir o sempre has treballat per encàrrecs fixats?**

Normalment, la proposta m'ha vingut de l'editorial. Amb els anys, i quan ja tens una certa experiència, comences a fer propostes, a dir que t'agradaria traduir tal llibre, i a vegades les tenen en compte, però les editorials ja tenen organitzada una programació anual amb els llibres que volen publicar i és difícil modificar-la.

### **En qualsevol traducció, sempre ens trobem amb dificultats i cal buscar la millor manera d'afrontar-les. Tens la sensació que, amb el pas dels anys, continues tenint les mateixes? I les resols seguint el mateix mètode?**

La principal dificultat, a més de la solidesa de la llengua, era la documentació. Quan vaig començar, no hi havia ordinadors i el principal recurs eren les biblioteques. A més, molta de la informació no era en català, fet que dificultava encara més la feina. Hi va haver un temps que vaig traduir un bon grapat de llibres de divulgació científica i d'història per a l'Editorial Molino, i aleshores passava moltes hores a les biblioteques per trobar informació i terminologia especialitzada. De vegades també calia recórrer a experts en el camp que traduïes, cosa que encara ara faig, sobretot quan no acabo d'entendre algun concepte més tècnic. Pel que fa als problemes lingüístics i a les expressions locals, a vegades era més difícil trobar una solució. Internet també ha ajudat molt en aquest aspecte. Abans recorria a amics de llengua anglesa per a resoldre aquesta mena de dubtes. Hi contactava per telèfon o per carta, i sovint em podien donar una solució. Ara també hi recorro a vegades, però no tant, perquè moltes coses ja les puc trobar gràcies a la xarxa.

### **Com definiries el teu model de llengua?**

Intento que la llengua sigui rica, és a dir, planera però no empobrida, i em deixo portar molt per la meva intuïció lingüística i pel català que he sentit parlar, tot i

que a vegades, això també pot ser enganyós, perquè, segons quin català has rebut, pot ser molt pobre i, per tant, insuficient. Per a mi el més important és que no soni encarcerat, ni que sigui molt llunyà del català viu. També evito els arcaïsmes, però de vegades, en funció del text original, hi puc recórrer. I intento recuperar expressions que es van perdre. N'hi ha que eren ben vives fins fa ben poc, i aquest empobriment m'entristeix.

### **Et decantes més per la «fidelitat» o per la «llibertat» a l'hora de traduir?**

Procuro ser fidel a l'autor, encara que fidelitat no vol dir forçosament literalitat. Si a l'original l'autor fa servir el color groc per descriure una cinta, jo no diré que és daurada o del color del sol només perquè em sembla que queda més bonic. Quan un autor fa servir estructures sintàctiques peculiars, procuro reproduir aquell estil aprofitant els recursos de la nostra llengua perquè sigui llegible i natural en català. De vegades és difícil trobar aquest equilibri. Hi ha qui creu que cal simplificar el text per facilitar-ne la lectura, però no hi estic gaire d'acord. Si, per exemple, a l'original l'autor fan servir frases molt llargues i paràgrafs seguits amb poca puntuació, cal respectar-ho. El traductor procura que el text sigui llegible, però això no vol dir prescindir de l'estil original. No s'ha de tractar el lector com si fos incapaç de llegir paràgrafs de més de cinc línies seguides.

### **Quin és el teu mètode de traducció?**

No sabia dir amb certesa si tinc un mètode, sempre depèn molt del temps de què dispo. Normalment no llegeixo els llibres abans de traduir-los. Quan vaig començar, ho feia si tenia temps, però ara no ho faig tant. Quan rebo un encàrrec, llegeixo un parell de capítols abans de començar per veure de què tracta i fer-me una idea de l'estil de l'autor. A partir d'aquí ja començo a traduir. Així, mentre faig una primera lectura, també faig el primer esbós de la traducció i soluciono els dubtes que van sorgint, tant els sintàctics i terminològics com els relacionats amb els referents culturals. La major part del temps, la dedico a les revisions. La repasso dues vegades a l'ordinador, després imprimeixo la traducció i la torno a repassar, i de vegades encara la torno a imprimir. Tot depèn del llibre, però sempre faig un mínim de tres revisions. Quan reviso l'última versió encara tinc temptacions de fer-hi retocs; no acabaries mai.

### **Els terminis de publicació que estableixen les editorials són assolibles?**

Hi ha editors (sovint grans grups editorials) que es pensen que és possible traduir 300 o 400 pàgines en dos mesos. Potser hi ha traductors que ho poden fer, però jo no en sóc capaç. Per a mi el més important és entregar una traducció de qualitat i, si el termini és curt, no ho puc assolir. Sóc molt perfeccionista i pateixo si un encàrrec no l'he pogut repassar bé; per això necessito temps. Quan comences, vols tenir feina i acceptes els encàrrecs amb terminis justos que et proposen. És estressant, però el que vols és obrir-te camí. Amb l'edat vas canviant i no traduei-

xes al mateix ritme; per això, si ara em venen amb presses, rebutjo l'encàrrec perquè no podré fer-lo com m'agradaria.

### **És possible viure exclusivament de la traducció literària?**

Sempre ha estat molt difícil. Si comptes les hores que hi passes, no és una professió ben pagada perquè has de dedicar-hi molt de temps. Ara les quotes encara són baixes, oscil·len entre els deu i els quinze euros les trenta línies, però fer una pàgina i deixar-la polida requereix moltes hores. Depèn molt del ritme de treball de cadascú. Se'n pot viure, però austerament.

### **No només ets traductora, sinó també professora a la Universitat Autònoma de Barcelona. Què et va portar a dedicar-te a la docència?**

La feina a la universitat també em va venir de casualitat. Un professor de la FTI va demanar excedència i van cobrir la seva plaça contractant dues professores, una de les quals vaig ser jo. Traduir pot ser una feina molt solitària, i vaig pensar que estar en contacte amb gent més jove i poder transmetre'ls alguna cosa de la meva experiència, així com també estar en contacte amb col·legues del món de la traducció, seria positiu per a mi.

### **Impartir classes a la universitat t'ha ajudat a l'hora de traduir?**

Estic convençuda que sí. M'ha ajudat molt per a aprofundir els coneixements de llengua i les decisions que es prenen en traduir. Quan comento textos a classe amb els alumnes, reflexiono més sobre tots els processos de traducció, i sovint aprenc de les solucions que aporten. És un intercanvi, i jo, sens dubte, hi he sortit guanyant.

### **L'ensenyament que s'ofereix avui a les facultats de traducció és adequat per a la formació de traductors?**

És difícil respondre aquesta pregunta; a més, jo només et puc parlar basant-me en la meva experiència a la Facultat de Traducció i d'Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona, que és on treballo. Potser hi trobo a faltar més teoria, al pla d'estudis, assignatures com lingüística o teoria literària. És cert que m'ho miro molt des del camp al qual em dedico i entenc que el camp de la traducció és molt ampli i que és difícil abraçar-ho tot, però crec que hi manca més marc teòric. Tampoc no em sembla gaire positiu que es deixi de fer llengua a partir de segon. La llengua és un continu, no deixes mai d'aprendre'n. Sempre es diu que és molt important el domini de la llengua estrangera, però crec que ho és tant o més aprofundir el coneixement de la llengua a la qual es tradueix.

**Els traductors sempre han estat presents en la història de les lletres catalanes, però cap als anys vuitanta es van «professionalitzar». Com era el seu perfil?**

La figura del traductor era pràcticament desconeguda. Aquesta és una de les batalles que a poc a poc es va guanyant, sobretot gràcies a les associacions de traductors, que són les que lluiten més perquè es tingui en consideració la nostra feina. Abans la gent només era conscient dels traductors quan se'n detectaven errors. Això ha anat canviant d'ençà dels anys noranta. Fa uns anys gairebé cap traductor apareixia a la coberta d'un llibre, tret que es tractés d'algun escriptor conegut.

**De fet, ara, editorials noves com Raig Verd, Edicions del Periscopi o L'Altra inclouen als webs la biografia dels traductors que treballen amb ells, com és el teu cas. La figura del traductor literari cada cop es valora més?**

La veritat és que sí; les petites editorials hi han ajudat en gran mesura, i a poc a poc la professió cada cop està més valorada. A més, el sorgiment d'associacions de traductors també ha comportat una millora de les condicions econòmiques i laborals. És cert que la situació ha millorat molt, però no és un camí fàcil.

**Les editorials van tenir un paper clau en la recuperació de la literatura catalana després de tants anys de silenci. Encara mantenen aquest mateix esperit?**

Abans de la guerra civil les editorials havien estat molt actives i hi havia un gran interès per traslladar les grans obres de la literatura universal a la llengua catalana; als anys cinquanta i seixanta, quan els anys més foscos del franquisme van deixar pas a una petita obertura, es va reprendre la traducció al català, i als anys setanta i vuitanta hi va haver molta activitat en aquest camp. Avui dia crec que les traduccions continuen tenint un gran pes, però els motius o objectius poden variar segons les editorials. Els grans grups editorials solen tenir més possibilitats de contractar llibres que han tingut un gran èxit en el país d'origen o premis Nobel, mentre que les editorials petites se centren més a descobrir nous talents o recuperar obres interessants que, per alguna raó, estan descatalogades.

**La llengua també sempre està en constant evolució. Des dels vuitanta la qualitat de les traduccions al català ha «millorat» o ha «empitjorat»?**

En primer lloc, ens hem de plantejar què entenem per bona traducció i per qualitat. Hi ha hagut corrents que han titllat d'encarcarat i anacrònic el català de les traduccions dels anys seixanta, setanta i vuitanta (recordem la polèmica del català *light* i del català *heavy*). Em costa considerar que una traducció és dolenta pel fet que hi hagi algun *quelcom* o algun *puix*; abans de rebutjar-la, s'ha de veure el conjunt d'aquella traducció i analitzar si realment s'allunya molt de l'estil de l'obra original. Pel que fa a la qualitat; jo diria que, en general, es fan bones traduccions. Entre persones d'una certa edat, que van estar escolaritzades en caste-



llà, hi ha l'opinió general que a les traduccions en català, a diferència de les traduccions en castellà, s'escriu d'una manera diferent de com es parla, i que per tant són encarcarades, poc naturals, amb la qual cosa no hi estic gens d'acord. Si troben que el castellà escrit és més natural és perquè és la llengua en què han llegit sempre, i termes i expressions gens habituals en el llenguatge oral els semblen ben naturals senzillament perquè hi estan més habituats. Però és difícil combatre aquesta prevenció contra les traduccions en català. A banda d'aquests casos, crec que les traduccions al català cada cop són més valorades. Els criteris han canviat i la idea que cal acostar la llengua de traducció a una llengua viva és més present que anys enrere. S'ha de tenir en compte, d'altra banda, que hi ha un empobriment general de la llengua, i en aquest sentit, cal recuperar traduccions dels anys trenta, cinquanta i fins dels seixanta que, tot i certs arcaïsmes, són d'una gran riquesa tant pel que fa al vocabulari com als recursos estilístics.

### **Què sents quan penses que, gràcies a la teva tasca, has pogut fer arribar als lectors obres d'autors tan rellevants com Richard Ford o George Steiner?**

Em fa una mica de por veure com són rebudes, però alhora em fa il·lusió. Encara que la majoria d'obres no les tries tu, sempre n'hi ha algunes que t'agraden més que d'altres, i és bonic veure com llibres que a tu t'han agradat moltíssim tenen una bona acollida per part del públic. Si un llibre ha agradat vol dir que has sabut traslladar en part el que vas rebre quan el vas llegir i traduir.

### **Quins són els teus projectes actuals? S'allunyen molt dels primers encàrrecs?**

He d'acabar una novel·la d'una autora nord-irlandesa, per a Edicions de 1984, i després faré una novel·la d'un autor d'origen argentí per a l'Editorial Periscopi. Ara mateix treballo en un assaig sobre ecofeminisme per a l'editorial Raig Verd. Tots tres projectes són per a editorials petites, i tots tres presenten temes, registres i estils molt variats que plantegen reptes molt diferents. Això és el que fa apassionant aquesta feina.

### **Com serà el futur per als traductors literaris? Alguna recomanació per als futurs traductors?**

El futur és incert, però crec que ara és un moment bastant bo perquè es tradueix molt. És veritat que la llengua de la qual s'ha traduït més és l'anglès i que, per tant, aquest camp està més explotat, però també és cert que moltes editorials noves s'interessen per literatures menys traduïdes com les esclaves, germàniques o orientals, i que, per tant, aquí hi ha camí per recórrer. El que recomanaria als futurs traductors literaris és que llegeixin molt i també que facin propostes de novel·les de llengües més llunyanes que puguin interessar a aquestes editorials. I sobretot que hi hagi entusiasme; si hi ha passió i ganes, te'n pots sortir.

